

Tropenmuseum

ACHTERGRONDINFORMATIE: MEER OVER DE TENTOONSTELLING 'KUNST VAN OVERLEVEN', MARRONCULTUUR UIT SURINAME

Onderwerp van de tentoonstelling

Het Tropenmuseum presenteert een grote tentoonstelling over de cultuur van de Marrons uit Suriname. Het is de eerste keer dat zo'n grootschalige expositie aan deze cultuur gewijd wordt. Marrons zijn afstammelingen van Afrikanen die drie eeuwen geleden door slavenhalers naar Suriname zijn gebracht. Daar bevrijdden zij zichzelf en vestigden zich in het oerwoud. De cultuur van de Marrons wordt wel eens het best bewaarde stukje Afrikaanse cultuur buiten Afrika genoemd. Toch is het een eigen cultuur, die altijd in beweging is geweest. Oorlogen, grondroof, natuurrampen en migratie hebben de Marrongeschiedenis getekend. Vandaag de dag wonen de meeste Marrons niet meer in het binnenland, maar in de stad: in Paramaribo en ook in Nederlandse steden.

'Kunst van overleven' toont de kracht, pracht en verandering van de Surinaamse Marronculturen. De tentoonstelling telt meer dan 700 voorwerpen, variërend van kunstig gesneden bankjes, kammen, en peddels van anderhalve eeuw oud tot kleurrijk textiel met complexe patronen en modern werk van internationaal bekende Marronkunstenaars als Marcel Pinas.

Centraal in de tentoonstelling staat de vraag of, en vooral ook hoe, de Marroncultuur overleeft aan het begin van de 21ste eeuw. Het antwoord ligt besloten in thema's als houtsnijwerk, hiphop, binnenland en buitenwijk, goden en gaamans, vrouwen, mannen en kinderen. Samen vertellen ze een verhaal van culturele veerkracht, bedreigingen, verandering, verdwijning, vernieuwing en vergeten.

Waarom een tentoonstelling over de Marroncultuur uit Suriname?

Het Tropenmuseum doet al vele jaren samenwerkingsprojecten in Suriname. In 2006 ontstond het idee, op initiatief van beeldend kunstenaar en tentoonstellingsmaker Felix de Rooy, om een tentoonstelling te maken rondom de prachtige Marron collectie. Door wetenschappelijke expedities, schenkingen, en verzamelprojecten heeft het Tropenmuseum in de loop der tijd een prachtige collectie opgebouwd met vooral houtsnijwerk, textiel en muziek van Marrons. Daar is voor de tentoonstelling ruim gebruik van gemaakt, evenals van de collectie van diverse gepassioneerde bruikleengevers. Tegelijk is er recent vele tientallen uren film geschoten in Suriname en elders om ook de niet-materiële cultuur van nu te kunnen laten zien en mensen over hun leven en alle veranderingen daarin aan het woord te laten.

De tentoonstelling is opgezet rondom de vraag óf en vooral hóe een kleine cultuur overleeft in een globaliserende wereld. Die vraag kwam niet uit de lucht vallen, want het is een gegeven dat inmiddels een meerderheid van Marrons niet meer in hun oorspronkelijk woongebied, het Surinaamse binnenland leeft. Zij zijn gemigreerd naar de stad, naar buurland Frans Guyana en naar Nederland. En die migratie kan niet anders dan effect hebben op de oorspronkelijke cultuur. Met name traditionele Marron gezagsdragers lieten een soort noodkreet horen die inhield dat volgens hen hun cultuur & cultuuruitingen snel aan het verdwijnen zijn en dat er iets moet worden ondernomen om dat te stoppen. Het Tropenmuseum heeft deze noodkreet zeer serieus genomen en ziet het ook als deel van zijn beleid. We maken hier een tentoonstelling en genereren aandacht voor de cultuur van Marrons.

Thema's in de tentoonstelling

Centraal in de tentoonstelling staat dus de vraag of, en vooral ook hoe, de Marroncultuur overleeft aan het begin van de 21ste eeuw. Het antwoord ligt besloten in zes thema's. Samen vertellen ze een verhaal van culturele veerkracht, bedreigingen, verandering, verdwijning, vernieuwing en vergeten.

De zes thema's zijn: Geloofsleven, Samen Verschillend, Levensritme, Het Geheugen, Rijkdom, en (T)huis. Kunst is door de thema's heen verweven.

Tropenmuseum

Geloofsleven

Marrons kwamen oorspronkelijk uit verschillende delen van West- en Centraal-Afrika. Hun goden dus ook. Gecombineerd met Surinaamse invloeden ontstonden er eigen Marronreligies, meestal aangeduid als *obia*.

Bij Marrons leven goden, geesten en mensen niet in gescheiden werelden, maar juist met elkaar. Goden en geesten openbaren zich via mensen. Harmonie en respect voor de omringende levende en dode wereld is de kern van *obia*. Toeval bestaat niet bij Marrons, alles heeft een oorzaak, ook de dood. Religieuze specialisten helpen de harmonie te bewaren of te herstellen.

Een meerderheid is tegenwoordig christelijk gedoopt, maar de meeste Marrons respecteren de traditionele waarden en normen. Alleen is dat in een stedelijke omgeving steeds moeilijker vol te houden of door te geven aan de volgende generaties. In hoeverre blijf je dan Marron, wanneer je de eigen cultuur niet meer onderhoudt?

Samen Verschillend (Man-vrouw verhoudingen, familie, traditioneel en modern)

Marronvrouwen en -mannen hebben elk hun eigen leefwereld, al overlappen deze elkaar. Kinderen horen bij de moeder en haar grootfamilie (*bee*), maar worden door de vader mee opgevoed. Mannen hebben dikwijls meerdere vrouwen; vrouwen hebben dikwijls verschillende mannen na elkaar. Man en vrouw hebben vaak ieder hun eigen woning, of zelfs huizen in verschillende dorpen.

Van oudsher trouwen Marrons buiten de eigen *bee*, maar binnen het eigen Marronvolk. Nu trouwen steeds meer Marrons met buitenstaanders. Vroeger bouwde een man een huis en een korjaal en legde hij een kostgrond aan; de vrouw bewerkte de grond, kookte en naaide. Nu worden goederen gekocht en moet een man zich vooral financieel bewijzen.

In de stad of in Nederland is de oude levensstijl onhoudbaar en de eigen *bee* ver weg. Veel vrouwen willen hun man niet meer delen, noch van hem afhankelijk zijn. Gaan man en vrouw steeds meer hun eigen weg?

Levensritme (Muziek en dans)

Bij veel Marrons staat de radio altijd aan. Overal, in het binnenland en de stad, klinkt reggae, dancehall of hiphop van populaire artiesten, vaak Marrons, zoals King Koyeba, I Ta Ves en Yah Youth. Maar ook meer traditionele, direct herkenbare Marronmuziek is te horen. En dat geldt zeker bij ceremoniële gelegenheden. Ook zijn er mengstijlen ontstaan.

Traditionele muziek is er in twee soorten: voor vermaak en voor communicatie met de goden. Muzikanten spelen complexe ritmes op verschillende slaginstrumenten. Daarbij klinkt een harmonieuze samenzang van mannen en vrouwen met solisten. Muziek en dans is bijna totaaltheater, met allerlei vormen van expressie; van taal- tot spierbeheersing.

Hedendaagse *urban* muziek van Marrons lijkt alleen amusement. Maar deze vermengt zich op allerlei manieren met de traditie. Moderne artiesten spelen ook bij ceremoniële gelegenheden. Ze zingen en rappen in een van de Marrontalen of mixen traditionele muziek met jazz. Is dat nog Marronmuziek? Of maken Marrons nu wereldmuziek?

Het Geheugen (Geschiedenis)

In de 18de eeuw vormden zich zes verschillende Marronvolken. Allemaal met hun eigen, maar nauw verwante geschiedenis en cultuur. Marrons kenden geen schrift maar gaven alles mondeling door. Een gezamenlijk en persoonlijk archief ligt op alle mogelijke manieren in het geheugen opgeslagen.

Welke geschiedenis heeft de Marrons gevormd? In ieder geval hun Afrikaanse achtergrond, de slavernij en de strijd daartegen. Door de eeuwen heen hebben Marrons hun eigen samenleving in

Tropenmuseum

moeilijke en veranderende omstandigheden steeds moeten reorganiseren. En tot op de dag vandaag leveren Marrons strijd om door de buitenwereld serieus genomen te worden.

Dat leidt tot vele tegenstrijdigheden. Marrons vechten voor grondrechten, maar gaan tegelijk steeds meer op in de Surinaamse samenleving. Sinds enkele jaren zitten Marrons in de regering, maar toch is de strijd voor erkenning nog niet voorbij.

Rijkdom (Natuurlijke hulpbronnen en territoriale rechten)

Wat natuurlijke rijkdommen betreft behoort Suriname tot de zeventien rijkste landen ter wereld. In de bodem zit goud, bauxiet, aardolie en kaolien (porseleinaarde). Het tropisch regenwoud herbergt hardhout, rubber en medicinale planten. Vrijwel al deze rijkdom bevindt zich op het territorium van Marrons en Inheemsen. Zij profiteren er echter weinig van en de exploitatie brengt hun leefomgeving veel schade toe.

Marrons hebben veel kennis van de natuur, maar daar wordt weinig naar geluisterd. Ondernemers en overheid beschouwen hen van oudsher eerder als een obstakel voor vooruitgang. Soms letterlijk. Daarom moest vijftien procent van de Marrons in 1964 gedwongen verhuizen voor de aanleg van het Brokopondo-stuwmeer.

In 2007 werd de Surinaamse overheid door een internationaal mensenrechtenhof veroordeeld. Zij moest vanaf toen gebied en rechten van Marrons en Inheemsen vastleggen en met hen overleggen over het gebruik van grondstoffen. Is al die potentiële rijkdom nu een zegen of een vloek?

(T)huis (Leven in het binnenland en in de stad)

Thuis is voor veel Marrons het binnenland van Suriname: waar de cultuur is ontstaan. Nog belangrijker is het eigen dorp, waar de navelstreng werd begraven, waar de voorouders huizen en een deel van de familie nog woont. Maar velen wonen nu ergens anders: in het dorp van de partner, in Paramaribo, in het buitenland. Waar is dan thuis?

Traditioneel hebben Marrons verschillende huizen voor mannen en vrouwen. Vroeger bouwde een man een huis van hout voor zijn vrouw en verfraaide dit met houtsnijwerk en schilderijen. Nu heeft bijna iedereen een zinken of kunststof dak en bouwen steeds meer mensen stenen huizen. Buiten het binnenland wonen Marrons in huizen die ze meestal niet eens zelf hebben gebouwd. Daar herinnert weinig aan het leven in de dorpen.

Net als in de stad zijn de mensen in het binnenland afhankelijker geworden van winkelproducten. Toch zijn de eigen landbouw, de jacht, de visvangst en het houtvuur nog steeds belangrijk. Maar voldoende is het al lang niet meer. Meer werkgelegenheid lijkt de oplossing, maar waar dan en wat zijn de effecten daarvan?

Kunst

Marrons kennen artistieke vormgeving op gebieden als haardracht, textiel en houtsnijwerk. Tekenen en schilderen op doek of papier zijn traditioneel gezien geen onderdeel van de cultuur. In Suriname kwam de moderne beeldende kunst vooral na tweede wereldoorlog tot ontwikkeling. Hierbij was de Amsterdamse kunstenares Nola Hatterman vanaf de jaren vijftig van belang: een voorvechtster van een Surinaamse kunstvorm en leider van de eerste kunstopleiding in Paramaribo.

Het is lastig te bepalen wat 'Marron kunst' is. Is dit kunst van een Marron of kunst over de Marroncultuur? Zijn professionaliteit, kunsteducatie, woonplaats of thematiek criteria voor 'Marron kunst'?

In deze tentoonstelling is gekozen om beeldende kunst te tonen die gemaakt is door Marrons. Deze kunst is vaak figuratief en sociaal geëngageerd. De kunstenaars vinden op eigen wijze

Tropenmuseum

inspiratie in hun Marroncultuur en verhouden zich tot westerse kunststijlen. Hun werken gaan onder meer over identiteit en culturele veranderingen.

Concept en Vormgeving

De eerder genoemde zes thema's zijn gekozen, omdat deze allemaal ingangen zijn voor de vraag wat we ons moeten voorstellen bij Marroncultuur, want de meeste mensen hebben daar nog nooit van gehoord. En tegelijk laten die thema's veranderingen zien in de tijd die mee kunnen helpen de vraag naar de manier van overleving van Marroncultuur te helpen beantwoorden. Je zou ook kunnen zeggen: in hoeverre kan Marroncultuur overleven buiten het gebied waar het is ontstaan: het Surinaamse binnenland. En om dat te kunnen onderzoeken heb je eerst ook een stukje geschiedenis en gevoel voor de traditionele cultuur nodig.

Ieder van die thema's heeft een eigen paviljoen gekregen in de tentoonstelling en die zijn allemaal een combinatie van historische en traditionele objecten, hedendaagse kunstvormen en heel veel films. Dat laatste is heel bewust gedaan om ook de niet-tastbare cultuur te kunnen tonen en mensen te laten vertellen over de hedendaagse veranderingen die zij ervaren in hun leven en cultuur.

Er wordt steeds gesproken over DE Marroncultuur, maar eigenlijk gaat het om zes verschillende groepen. Zonder dit sterk te benadrukken wordt wel duidelijk dat het gaat om Saramakaners of Saamaka, Aukaners of Ndyuka, Paramakaners of Paamaka, Boni of Aluku, Matawai en Kwinti. Ondanks hun verschillen is het misschien wel onderdeel van het hedendaags veranderingsproces dat er langzamerhand een meer gezamenlijke Marroncultuur gaat ontstaan.

Nog voor je de tentoonstelling echt binnengaat is er een groot beeld te zien gemaakt door Oscar Adogo, dat hij als titel meegaf De Doorbraak. Hij heeft het zo genoemd omdat het de doorbraak van zijn kunstenaarschap als Marron in de kunstwereld symboliseert. Maar voor Alex van Stipriaan, conservator van de tentoonstelling, staat het voor de doorbraak of liever de emancipatie van Marrons in de grotere wereld. Want dat is wel wat er in ieder geval deels aan de hand is. Net zoals in de tijd van de marronage (het verschijnsel dat in slavernij gebrachte Afrikanen en hun nakomelingen hun lot in eigen hand namen, de slavernij van zich af schudden en ver van de slavenkolonie een nieuw bestaan opbouwden) Marrons het lot in eigen handen namen, leven we nu in een tijdperk waarin Marrons dat ook weer doen. Je kunt je alleen afvragen of de vlucht van toen het bos in, de laatste decennia is vervangen door de omgekeerde beweging namelijk een vlucht het binnenland uit.

PRODUCTEN BIJ DE TENTOONSTELLING

Publicatie

Samen met de tentoonstelling wordt een rijk geïllustreerd boek gepubliceerd bij KIT Publishers onder redactie van Alex van Stipriaan (Historicus en conservator) en Thomas Polimé (Marronantropoloog). Hierin geven Marrons en Marron-kenners hun visie op een aantal van de thema's die ook in de tentoonstelling worden behandeld. De foto's komen uit het KIT beeldarchief, de collectie en van hedendaagse (Marron) fotografen.

De tentoonstelling 'Kunst van Overleven' is mede mogelijk gemaakt met steun van de Mondriaan Stichting.

OVER TROPENMUSEUM

Het Tropenmuseum presenteert, onderzoekt en bevordert de kennis van en wisselwerking tussen culturen. Het biedt beleving en ervaring voor een breed en divers publiek, waarbij alle museale middelen worden ingezet: tentoonstellingen, collecties en deskundigheid, publicaties, het historische gebouw, educatieve- en andere activiteiten. Het museum van het Koninklijk Instituut voor de Tropen is internationaal actief in het kader van cultuur en ontwikkeling. Het Tropenmuseum wordt gesteund door de BankGiro Loterij.